

פרוטוקול מס' 14
מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט
שהתקיימה ביום ד', י"ח בסיון, תשל"ב
(31.5.72), בשעה 8.30

נ כ ח ו :

חברי הועדה:

י. גולדשמידט - יו"ר
ד. ארזי
ש. ז. אברמוב
א. אנקוריין
י. ארידור
מ. ביבי
ג. האוזנר
ב. הלוי
מ. פרוש
ש. פרידמן
ש. עופר
י.ה. קלינגהופר

מוזמנים:

ד"ר חיגר - מטעם משרד הדתות
נ.רקובר - מטעם משרח המשפטים

סדר היום:

חוק יחסי ממון בין בני-זוג, תשכ"ט-1969

היו"ר י. גולדשמידט: אני פותח את הישיבה.

אני מניח שאני מביע רגשות שיש לכולנו, לנוכח הידיעה ששמענו הבוקר, אם אומר שכולנו מזועזעים מן המעשה שהוא משום טרוף - פגיעה באזרחים יהודים ולא-יהודים מכל העולם. איננו יודעים עדיין את היקף האבידה. כודאי כולנו מכירים את השם הראשון של פרופ' קציר ז"ל, מדען גדול שתרם רבות למדינה בהיבנותה בשנותיה הראשונות. אנחנו בטוחים שהממשלה תעשה את הכל ותמצא את הדרך כדי לרסן ולמנוע מעשים כאלה להבא; ויימנעו צער וכאב בשל מעשים כאלה.

חוק יחסי ממון בין בני-זוג, תשכ"ט-1969

סעיף 10

היו"ר י. גולדשמידט: בישיבה האחרונה הושמעה דעה של חה"כ פרוש למחוק את סעיף 10(1).

מספר חברים היו בעד השארת סעיף 10(1)

כמות שהוא.

היו חברים שראו את תחולת סעיף 10(1)

על סעיף 7(א)(3) שאיננו מתיישב עם כוונת החוק; כי בסעיף זה מדובר על נכסים אשר בני הזוג הסכימו ביניהם בהסכם נשואין או בדרך אחרת, ולא יתכן שתינתן לבית המשפט סמכות לערער על ההסכם היות והוא הסכם חפשי בין הצדדים.

מ. פרוש:

מציע להוציא את הסיפא של סעיף 10(1) החל מן המלים: "או לקבוע נכסים ששויים יאוזן על אף היותם בין האמורים בסעיף 7(א)". כאלטרנטיבה אני מציע את הסיפא: "על אף היותם בין האמורים בסעיף 7(א)(2)".

אני רואה בחומרה את הענקת הזכות לבית

המשפט שיוכל לשלול הסכמים שנעשו מתוך רצון שני הצדדים.

ג. רקנאטי:

נותנים לשופט סמכות שלא להתחשב בסייגים שבסעיף 7(א), ולקבוע שגם הנכסים שהוצאו מסעיף 7(א) מן האיזון, הוא יוכל להכניס לאיזון ולחלק גם אותם. בסעיף קטן (1) מדובר על נכסים שבן הזוג הביא אתו לפני הנשואין, וסעיף קטן (3) מדבר על נכסים שבני הזוג הסכימו שהם לא יוצאו. סעיף 10 בא לתת לשופט אפשרות לאזן גם נכסים שבני הזוג הסכימו ביניהם לא לאזן. השאלה המתעוררת היא: אם לאזן או לא לאזן. סעיף 10(1) הוא וריאציה שונה מזו שבסעיף (2). סעיף קטן (2) קובע שאפשר לחלק לא חצי בחצי אלא ביחס אחר; סעיף קטן (1) מתייחס לסוגי הנכסים, שהאיזון לא יחול על סוג נכסים שייראה לשופט שאין להחיל לגביהם את האיזון.

היו"ר י. גולדשמידט: נניח שבסעיף 7(א)(1) מדובר על נכסים שהיו

ערב הנשואין או שקיבל במתנה או כירושה.

הרישא של סעיף (א) קובע שאפשר גם את זה להוציא מהאיזון במקרים מסוימים.

יש גם הצעה להוציא את סעיף 7(א)(3).

ג. רקובר: כל הסכם בכתב שנעשה, מוציא מכלל האיזון את הנכסים שהוזכר עליהם בכתב.

היו"ר י. גולדשמידט: אם הסכם מוגן ע"י הוראות קודמות של חלק א' של החוק, יש הצעה לא להסמיך את בית המשפט לשנות מן ההסכם הזה. להוציא אותם הדברים, שההסכם קובע, מן האיזון. כלומר: יוזכר סעיף 7(א)(1)(2) ולא 7(3).

י.ה. קלינגהופר: במילא הדבר היה טעון אישורו של בית המשפט לכן אין צורך שבמקרים אלה יתנו לבית המשפט כדיעבד איזה זכות לשנות.

ד"ר ח'יגר: בישיבה הקודמת העירותי, שאם נחיל את סעיף 10 על 7(א)(3), יהיה מצב לא נוח גם מבחינת בתי הדין הרבניים. אחרי שהגירוסים נעשו בבית הדין ובאו לידי הסכם; אם נחיל גם את סעיף 7(א)(3) שכולל הסכם נשואין והסכם שנעשה בשעת הגירושין, יוצא שאפשר יהיה לשנות מה שנעשה בבית הדין הרבני. זה יכול לגרום לכך שהצדדים ידעו שמה שבית הדין פוסק, איבנו סופי ואפשר לשנות את זה אחר-כך. יכולה להתעורר שאלה קלכתיים אם הגט שניתן ע"י הסכם זה ששונה אחר-כך, הוא תקף. אם זה כולל הסכם נשואין, צריך לכתוב: "למעט הסכם נשואין לפי הפרק הראשון". אחרת איך נבחין בין הסכם נשואין שנעשה לפי פרק א' וזה שלא לפי פרק א' מי יגדיר מה זה "הסכם נשואין"?

ג. רקובר: סעיף 7(א)(3) מדבר על נכסים שלא יאוזנו. אפשר להבחין בין הסכם נשואין שכלול במלה "הסכם בכתב" שהיא רחכה יותר. צריך לעיין בנקודה שזוכר בה בסעיף 2(ד). סעיף 2 מבקש לראות גם הסכם כזה כהסכם נשואין. לי נדמה שרוב רובם של הסכמי הגירושין נערכים בכתב, ומשום כך הם ייכללו בסעיף קטן (3) של סעיף 7(א). כדי להבטיח מפני אותם מקרים בודדים בהם בני הזוג מסכימים בעל-פה בפני בית הדין על גורל הרכוש, ובית הדין מאשר זאת כהסכם גירושין, כדאי לומר בסעיף קטן (3): בהסכם בכתב או בהסכם על פי סעיף 2(ד). היינו: שגם הסכמים על פי סעיף 2(ד) ייראו כהסכמים בעלי תוקף. מה שהוסכם בין הצדדים ואשר בפני בית הדין ביחס לנכסים, ההסכם הזה לא יפגע ע"י האיזון המוצע בסעיף 7 ממילא מה שנאמר בסעיף 10 ייאמר בכפוף למה שאנחנו אומרים עכשיו בסעיף 7.

מ. ביבי: לגבי ההצעה להוציא סעיף 7(א)(3) מתחולתו של סעיף 10 - ביחוד לאור התיקון האומר שלא דובר בהסכם נשואין אלא כל הסכם בכתב - פידושו של דבר: מינני נחתם משורת לבית המשפט להכניס שינויים לאור עובדות חדשות שנוצרו בחיי המשפחה. זה לא הסכם נשואין אלא הסכם בכתב. קדושתו של הסכם בכתב טובה בעיקר בחיי המסחר אבל לא בחיי המשפחה. לכן אני מציע להתייחס בסעיף 10(1) לשלושת החלקים של סעיף 7.

י.ה. קלינגהופר: מתעוררת שאלה של תחולת סעיף 10, אם הוא צריך לחול גם לגבי הסכמי נשואין. אני חושב שלפי מננה ההצעה, הכוונה לא יכולה להיות זאת שלבית משפט תהיינה סמכויות הנקובות בסעיף 10, כאשר קיים הסכם נשואין, משום שסעיף 10 כלול בפרק השני. הפרק השני חל, כל עוד לא עשו בני הזוג הסכם נשואין.

כל הפרק השני, לרבות סעיף 10, הוא סובסידיאלי לעומת הסכמי הנשואין שהחוק נותן להם עליונות מוחלטת לגבי ההוראות הסובסידיאליות שבפרק השני. אם כך, הייתי מבקש להפריד אותה הפרדה גם כאשר דנים בסעיף 7(א)(3). אם אנחנו מפרשים את סעיף 7(א)(3) כך שהוא מתכוון גם להוצאת נכסים מהאיזון אשר כלולים בהסכמי נשואין, לרבות הסכמי גירושין, (שצריכים להיות שווים לכל דבר להסכמי נשואין) אנחנו שוב יוצרים מקום לערובות בין משטר של הסכם נשואין מצד אחד ושל משטר באין הסכם נשואין, של הוראות משניות של הפרק השני, לרבות סעיף 10. אם אנחנו מתכוונים בסעיף 7(א)(3) להסכמי נשואין, מוטב להוציא זאת מסעיף 7. הסכם נשואין מאוחר יותר יכול לשנות את המצב שנוצר ע"י הסכם ראשוני שנכרת אגב הנשואין. אז הייתי מעדיף להוציא לחלוטין את סעיף 7(א)(3). אבל אם משאירים אותו, לא הייתי מיעץ לתת לזה רמז שההסכמה בין בני הזוג בה מדובר בסעיף 7(א)(3), פירושה גם הסכם נשואין מכל סוג שהוא, לרבות הסכם גירושין. כל ההוראות הללו יחולו רק באין הסכם נשואין. על כן אם יש הסכם נשואין, בית המשפט לא יכול להתערב לפי סעיף 10. אם רוצים לשנות ורוצים לתת לבית המשפט את הכוח לשנות את הנקבע בהסכם נשואין, עלינו להוציא את סעיף 10 מהפרק השני ולכתוב אותו בנפרד, שיהיה ברור שתוקפו ברור והוא תופס גם לגבי מצבים שנקבעו ושנוצרו על פי הסכמי נשואין.

ב. הלוי: בעקבות דבריו של פרופ' קלינגהופר, הייתי אומר: לפי סעיף 5 של כל הפרק השני, כל עוד לא עשו בני הזוג הסכם נשואין. אבל גם אם עשו הסכם נשואין, במידה שהסכם הנשואין אינו קובע אחרת. סעיף 5 צריך להיות לפני הפרק השני.

הכללים קבועים בסעיפים 6 - 7; והיוצאים מן הכלל, שבית המשפט יכול לשנות, בסעיף 10. כל זה חל כאשר הצדדים לא קבעו הסכם נשואין. במידה שיש הסכם נשואין הוא חל. רק אם הסכם הנשואין קובע אחרת, לא יחול הפרק השני. הסכם נשואין - עדיף. הפרק השני סובסידיאלי. יש סמכות לבית המשפט לשנות, לפי סעיפים 7 ו-10, רק במידה שאין הוראות אחרות בהסכם הנשואין.

היו"ר י. גולדשמידט: אינני רוצה להתייחס לשאלות של עריכה על מקומו של סעיף 5 וכו'. החוק צריך להיות מאוזן וחסר ניגודים פנימיים.

השאלה העקרונית היא זו:

האם נאמר שהסכם מכל הסוגים (נשואין, גירושין, הסכם חפשי שנעשה בכתב) שנעשה 10 שנים אחרי הנשואין ו-20 שנה לפני פקיעתם, הוא בר תוקף אבסולוטי, או אנחנו אומרים גם כאן שבית המשפט רשאי לשנות.

הה"כ ביבי אומר, אף-על-פי שההסכם נעשה בהבנה מלאה, הרי במשך הרבה שנים עשויים לחול שינויים, שעושים את קיום ההסכם כפי שצד אחד דורש אותו, כדבר בלתי צודק. על כן הוא אומר שגם דבר מוסכם באופן חפשי וברור צריך להיות פתוח לפני בית המשפט לשינויים, אם בית המשפט רואה שהנסיבות מצדיקות זאת.

בישיבה הקודמת כמה חברים הביעו דעה זו, בתנאי שאנחנו מבטיחים שהסכמים מסעיף 10(1) יחול עליהם, נעשו בצורה חפשית. מתוך הנחה זו, אם אנחנו מבטיחים את זה בסעיפים אחרים של החוק, אין יסוד להסמיך את בית המשפט בסעיף 10(1) לשנות מהסכמים אלה.

דעתי היא שיש לכבד את ההסכם ולהוציא אותו מסמכות בית המשפט.

ג. רקובר: השאלה בדבר קדושת ההסכמים עמדה בפני הועדה הציבורית כאשר דנה בנושא. היתה שאלה אם לאפשר הסכם נשואין או שהחוק יכבול את בני הזוג מלהסכים ביניהם. הוכרע שיש חופש הסכמים. משום כך נקבע שהחוק יחול אך ורק אם לא הסכימו אחרת, ובמידה שבני הזוג לא הסכימו אחרת.

שמענו בפעם הקודמת מה"כ צדוק שכאילו באופן עקרוני העמדה של הצעת החוק הולכת בכיוון של כיבוד הסכמים. אין טעם לומר היפוכו של דבר בסעיף 10(1) סיפא, שאפשר יהיה לחרוג מהסכמים. הצעת החוק אמרה כבר שיש לכבד הסכמים, לכן צריך להמשיך לכבד את ההסכם. הוא הזיע למחוק מסעיף 10(1) את סעיף 7(א) (3) ושהאזכור יהיה רק לגבי סעיף 7(א) (1) ו-2.

י.ה. קלינגהופר: דברי מר רקובר מקבלים חיזוק בכך שהסכם נשואין יכול לבוא על אישורו לא רק ע"י בית המשפט הכללי אלא גם, ואולי בעיקר, ע"י בית דין רבני; בעוד שסעיף 10 נותן סמכות רק לבית משפט כללי.

היו"ר י. גולדשמידט: סעיף 18(ב) פותח אפשרויות שונות, שבהסכמת בני הזוג, יכול הכל להיות בפני בית דין דתי.

י.ה. קלינגהופר: זה לא בדיוק אותו דבר. גם אם זה ייקבע לפי סעיף 18, יכול להווצר מצב שהסכם נשואין אושר ע"י בית דין דתי, אבל בדיעבד, כאשר הגיעה שעת פקיעת הנשואין, בית המשפט החילוני תהיה לו הסמכות להתערב. אני חושב שההסכם שאושר ע"י בית דין דתי, אם רוצים לשנות אותו, יוכל לבוא רק ע"י בית דין דתי. אחרת מעמידים את בתי המשפט הכלליים מעל לבתי הדין הדתיים בעניינים הנוגעים לדיני אישות.

על כן אני חושב שפה ניצור דיס-הרמוניה שלא נתנו דעתנו עליה. סעיף 18 אינו נותן בסחון שדבר כזה לא יכול לקרות. מכאן מתבקשת המסקנה שסעיף 10 לא יחול על דברים שהוסכם עליהם בהסכם נשואין.

היו"ר י. גולדשמידט: כאשר הזכרתי סעיף 18, רציתי לומר שיש אפשרויות אבל הן פועלות בשני הכיוונים. אם צד אחד לא מסכים שזה יהיה בבית דין רבני, הוא יכול לכוף את בית המשפט על בית הדין הרבני, ואז יתכן מצב עליו הצביע ד"ר חיגור שבית הדין קבע משהו ובית המשפט קובע אחרת.

אני רוצה לשאול את מה"כ קלינגהופר, איזה תיקון היית מציע לסעיף 7(א) (3) כדי להבהיר?

י.ה. קלינגהופר:
אישור של בית משפט או בית דין דתי שנוכח שהדבר נעשה בהסכמה חפשית, ואז אפשר להוציא את אזכור 7(א)(3) מסעיף 10.

א. אנקוריון:
אני מציע לא לקבל את העקרון של קדושת ההסכם. אמרנו שאם אין הסכם, העקרון הוא חצי בחצי. אנחנו רוצים לשמור על השוויון בין הצדדים. יחד עם זה, יכולות להיות נסיבות של צדק ויושר, ואז ניתן לבית המשפט את האפשרות לשנות. מדוע לא לתת לבית המשפט להתערב במקרים שיש עוול שבולט מאד? יתכן שבשעה שהזוג התקשר הנסיבות היו כאלה שאחד מהם הכתיב לשני מה שהוא רוצה, וזה יכול להביא לעוול גדול. האם עלינו לקבוע שההסכם הוא מעל לכל? אינני רואה את הצדק בדבר.

אני מציע שלא נעשה הבדל כל כך תהומי בין קדושת ההסכם הנשואין בכל מחיר, ובין הסדר המשאבים שבית המשפט יכול להתערב בו.

ב. הלוי:
אני נסיתי להבהיר שלפי דעתי כל הפרק השני מפורק להסדר נשואין. לא נקטתי עמדה מה רצוי שנעשה. השאלה חשובה וצריך לשקול אותה משני הצדדים. הפרק השני דן בהסדר נשואין והוא רוצה לקבוע את הכוונה המסוערת של בני הזוג. אבי קורה את חברי ההסדר ושואל: האם השיקולים האלה אינם חלים על כל חיי נשואין? אם קורה דבר בלתי צפוי מראש, שאף אחד בזמן ההסכם לא ראה ולא יכול היה לראות מראש, הוא יכול להיות פסור מהוראת החוזה. בני הזוג נכנסים לברית הנשואין ומקווים שהזיווג יעלה יפה. לא כל אחד חכם לכתוב מה יקרה אם בעל יעזוב את אשתו או יבגוד בה או היא תבגוד בו. בדרך כלל חותמים על הדברים כשהכל בסדר. האם אנחנו באמת רוצים לומר שמה שכתוב בהסכם נשואין הוא קדוש? לא קדוש!

מצד שני הייתי אומר שצריך לסווג את התערבות בית המשפט בהסכם נשואין. זו צריכה להיות התערבות יותר נדירה מאשר כל התערבות אחרת.

סמכות בית המשפט לשנות אינה שינוי מהסכם הנשואין, אלא שינוי מההוראה הממוצעת של המחוקק. המחוקק אומר: מחצה על מחצה מינוס נכסים מסוימים. אבל גם את המינוס יכול בית המשפט לשנות, הוא יכול להוסיף או לגרוע מן המינוס.

היחס בין סעיף 10 לסעיף 7 הוא כך: באין הסכם נשואין, המחוקק נוקט עמדה ובפקיעת הנשואין בדרך כלל מחלקים בשווה. בית המשפט יכול לקבוע אחרת, במקרים שהוא מוצא לנכון. מה קורה אם יש הסכם נשואין? האם אז בהסכם נשואין אין לפגוע?

כאשר הסכם נשואין קיים, בדרך כלל אין מקום להתערבות בית המשפט. גם אז יכולים להיות מקרים יוצאים מן הכלל, של התערבות בית המשפט. יכול להיות עיוות דין ע"י אירועים בלתי צפויים מראש. בהסכם מסחרי אומרים: הסיכון עליך. הנשואים אינם מסחר. אם כאן קורה איזה דבר, זה יכול לקבוע את עתידו של אותו בן זוג אחרי פקיעת הנשואין, בצורה בלתי צודקת, כי הוא לא ראה מראש שעלול לקרות דבר שונה ממה שהוא חשב. תאורטית יכלו לכתוב תנאים על גבי תנאים בהסכם נשואין. זה לא צפוי, אלא שיהיו כמה הסכמי נשואין שלא יעמדו במבחן הצדק לאור התפתחות יותר מאוחרת. אז השאלה היא אם תורת החוזים מסוג זה לא צריכה להיות יותר גמישה מתורת החוזים הכללית. ההתערבות צריכה להיות הרבה יותר נדירה, רק אם ברור בעליל שיצא אי-צדק. במידה זו, אני מסכים עם הדעות של חה"כ ביבי ואנקוריון, שההסכם לא צריך להיות קדוש.

אני מציע להוציא סעיף 10 מהפרק השני, או להוסיף סעיף כללי שהוא לא כפוף לסעיף 5. צריך לקבוע קריטריונים מיוחדים במקרה זה.

מ. ביבי: לאור השינויים שעשינו בסעיף 7(א)(3), האם להסכם בכתב יהיה מעמד של הסכם נשואין שצריך להיות מאושר ע"י בית המשפט?

י. ארידור: אמנם יש עקרון של כיבוד הסכמים. מצד שני יש הבדל יסודי בין הסכם נשואין לבין הסכם מסחרי. הסכם נשואין נעשה לתקופה של עשרות שנים, מה שאין כן הסכמים מסחריים רגילים.

האם לא כדאי ללכת בהתאם לגישה שקבענו בחוק הירושה, ושם קבענו שגם צוואה לא תוכל לשלול, בנסיבות מיוחדות, מזונות מאלמנה או אלמן? נניח שהאשה זקוקה לזכאית למזונות, מדוע לא נכניס את העניין, שבנסיבות מיוחדות יכול בית המשפט לצוות על מזונות עד שהאשה נישאת שנית, או עד פטירתה, בהתאם לנסיבות, אפשר להחליף את זה במענק חד-פעמי. כך בית המשפט לא יפגע בהסכם נשואין והוא ישאר בתוקף, רק מורידים חובה מיוחדת כלפי האשה המתגרשת. במקרה של פטירה, ממילא יחול חוק הירושה. עלינו להחיל את זה על מקרה של פקיעת נשואין מתוך גירושים. אפשר לומר: יקבל בן זוג הזקוק לאמצעי קיום... וכו'.

י.ה. קלינגהופר: גם אם נקבל את הגישה של ד"ר הלוי, עלינו להיות מאד זהירים בקביעת התנאים, וצריך להגביל את שיקול דעתו של בית המשפט. זה איננו שייך לסעיף 10. אם נכלול את הסייגים האלה בסעיף 10, נקבע דבר לא רצוי, שבמקרה שאין הסכמי נשואין, שיקול הדעת הרחב הזה יישלל מבית המשפט. זאת איננה הכוונה. במקרה כאלה אנחנו רוצים לתת לו את שיקול הדעת כהוראה סובסידיאית לעומת הסכמי הנשואין. אלה שתי סוגיות נפרדות ולא צריך לערבב אותן. בסעיף 10 קובעים רק את סמכותו של בית המשפט לגבי ענינים שלא הוסדרו בהסכמי נשואין. הוא צריך להיות כמות שהוא, אולי בהוצאת האזכור של סעיף 7(א)(3). השאלה אם להוסיף על זה מחוץ ומעבר לפרק השני? אם להוסיף הוראה שבסמכותו של בית המשפט גם לשנות הסכמי נשואין בכפוף לסייגים שצריך לשקול אותם בשאלה הזאת, אפשר לדון גם לאחר שקבלנו את סעיף 10.

אם יש הצעה עקרונית כזאת, להוסיף עוד סמכות לבית המשפט, סמכות מאד מסוייגת בדבר שינוי הסכם נשואין, הייתי מבקש שמי שתומך בדעה זו, יציע גם ניסוח.

היו"ר י. גולדשמידט: דברי חה"כ קלינגהופר חלים גם על חה"כ ארידור. נבקש גם אותו להביא ניסוח להצעתו. אני חושב שזה צריך להיות סעיף נפרד. סעיף 10(2) בעצם אומר את זה, שיש איזון משאבים, אבל בית המשפט יכול לקבוע שזה לא יהיה שווה בשווה אלא בצורה שונה.

המשך הדיון - נדחה.

הישיבה ננעלה בשעה 10.00